



ÄLVESTAD KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Älvestad församling
Motala kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2003*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se



ÄLVESTAD KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Älvestad församling
Motala kommun
Linköpings stift
Östergötlands län*

ÄLVESTAD KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Älvestad församling

Motala kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund och syfte	4
Inventeringens upplägg och rapport	5
Översiktskarta	5
Älvestad kyrkogård	6
Kyrkogårdens omgivning	6
Utdrag ur häradskartan	6
Älvestad kyrka	7
Kyrkogårdens historik	7
Översiktlig beskrivning av växtlighet mm-Karta	9
Beskrivning av kyrkogården	10
Beskrivning av enskilda kvarter	13
Kvarter A	13
Kvarter B	15
Kvarter C	17
Källor och litteratur	19
Bilagor	20
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	20
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse, karta	21
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse, lista	22
Fotografier	25
Kommentarer till enskilda gravvårdar	

INLEDNING

Bakgrund och syfte

Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Från kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information. Hur begravningsplatsens kulturhistoriska värde ska skyddas och vårdas regleras i "Lagen om kulturminnen m.m. KML (SFS 1988:950)" och "Begravningslagen

(SFS 1990:1144)". Av lagstiftningen framgår att tillstånd krävs av länsstyrelsen bl a för att väsentligt ändra begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 (KML 4 kap. 13§). Vidare säger lagen: "Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats." (Begravningslagen 7 kap. 37 §)

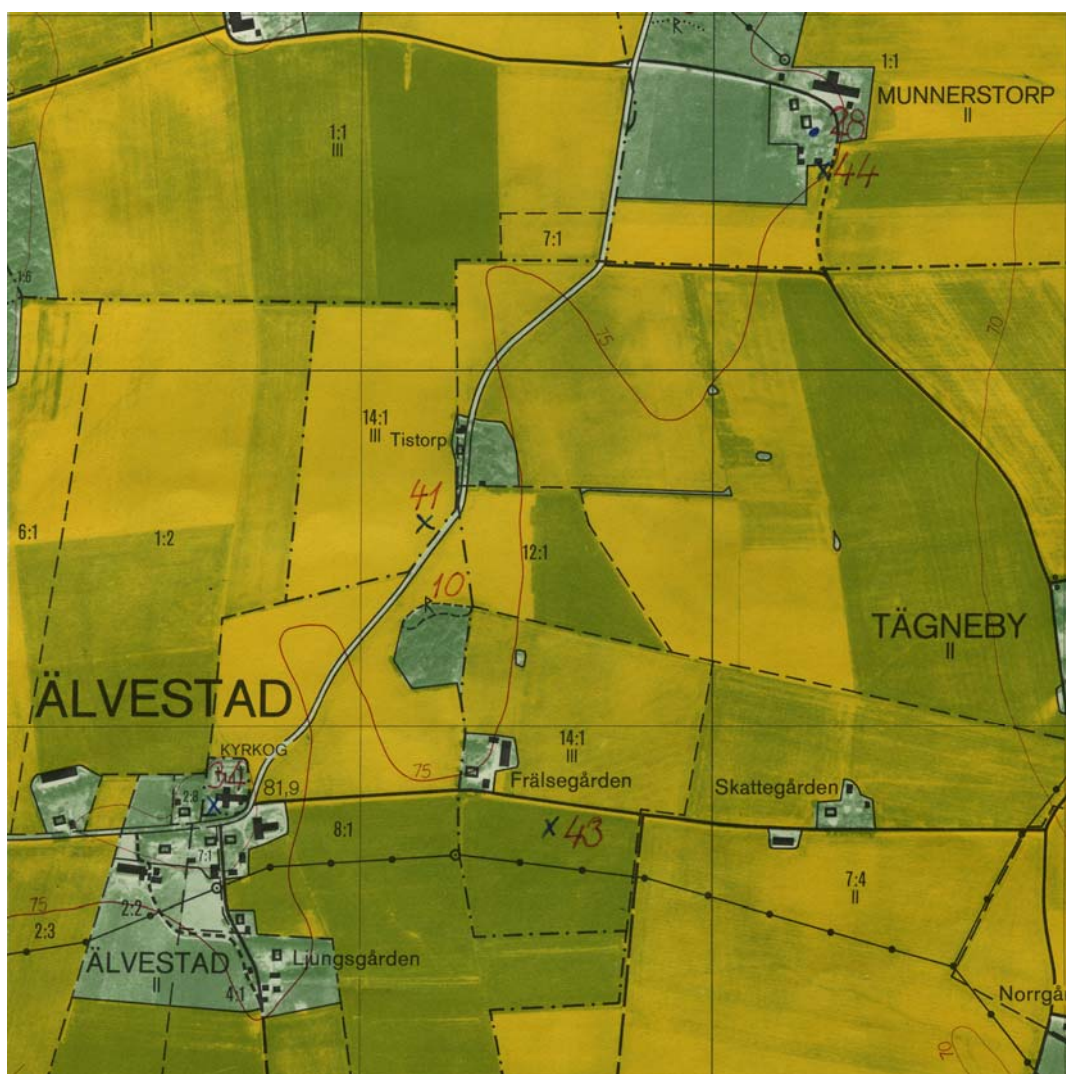
På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum en kulturhistorisk inventering av kyrkogårdarna och begravningsplatserna inom stiftets östgötadel. Denna rapport utgör en delrapport i detta arbete. När arbetet har slutförts kommer materialet att sammanställas för respektive län och för stiftet i sin helhet. Inventeringen bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen. Arbetet påbörjades år 2002 och omfattar kyrkogårdar som brukas och förvaltas av Svenska kyrkan. Inventeringen gäller kyrkogårdar som fortfarande är i bruk och omfattar en kulturhistorisk bedömning, en beskrivning av kyrkogårdens utformning samt en kortfattad beskrivning av exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse. Gravvårdar i kyrkobyggnaden ingår inte i inventeringen. Projektet inrymmer inte en fullständig genomgång av den aktuella kyrkans arkiv eller andra centrala arkiv. För att få lokalhistoriska eller personhistoriska grunder för den kulturhistoriska bedömningen har lokalhistoriskt insatta personer intervjuats i viss mån.

Inventeringens syfte är:

- Att öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården.
- Att ta fram ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna och begravningsplatserna.
- Att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag för stiftets kyrkogårdar och begravningsplatser som samtidigt blir en samlad dokumentation av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- Att ta fram ett arbetsredskap för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden.

Inventeringens upplägg och rapport

Arbetet är uppdelat i en fältdel, en del som omfattar genomgång av Östergötlands läns museums topografiska arkiv, viss litteraturgenomgång och sammanställning av en kortfattad rapport för respektive kyrkogård. Rapporten är uppdelad både i en allmän beskrivning av kyrkogårdens karaktär och en beskrivning av respektive kvarter eller område. Därpå följer en förteckning med exempel på gravvårdar av kulturhistoriskt intresse samt en bildbilaga. Förteckningen, som är gjord i databasen Excel, innehåller identifikationsuppgifter och kulturhistoriska noteringar. En närmare beskrivning av databasens uppbyggnad och uppgifter finns i anslutning till förteckningen. Fältdarbete och rapport har utförts av antikvarie Olle Hörfors 2003 och arbetet sker i samråd med Linköpings stift och Länsstyrelsen i Östergötlands län samt i en referensgrupp för den stiftsövergripande inventeringen. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, i respektive församling/kyrkliga samfällighet samt på Östergötlands läns museum.



Utdrag ur ekonomiska kartbladet 085 64 Karlshov. Kyrkogården ligger på en höjd i ett landskap präglat av nästan total uppodling till åker.

ÄLVESTAD KYRKOGRÅRD

Kyrkan har ett högt fritt läge på östligaste delen av en ås i ett i övrigt flackt landskap. I väster finns småskalig bybebyggelse, i söder landsvägen, parkeringen och bybebyggelse. I norr och öster jordbruksmark direkt anslutande till kyrkogården. Kyrkogården har en rektangulär/rundad planform, vilket kommer sig av att östra sidan är rundat utvidgad och har rundade hörn. Kyrkogården har sin huvudsakliga utsträckning i nord-sydlig riktning med kyrkan nöjaktigt i mitten av kyrkogården.

Kyrkogårdens omgivning

I väster finns småskalig bybebyggelse, i söder landsvägen, parkeringen och bybebyggelse. Bland denna finns församlingshem och den före detta skolan. I norr och öster jordbruksmark direkt anslutande till kyrkogården.



Älvestad på häradskartan från 1870-talet. Till följd av en olycklig kartbladsskärning befinner sig kyrkogården högst upp till vänster. Kartan visar en bygd präglad av många vid laga skiftet utflyttade gårdar. I mitten på bilden syns det gamla färjeläget över Svartån mellan Hackeryd i Västerlösa socken och S Tegneby i Älvestad.

Älvestad kyrka

Älvestads nuvarande kyrka uppfördes sannolikt under 1100-talet. Av den ursprungliga kyrkan återstår det romanska tornet samt den huvudsakliga sträckningen av den södra långväggen. Kyrkan byggdes ut kraftigt, främst mot norr 1756–57. Lanterninen på det medeltida tornet tillkom 1836. Kyrkorestaureringar är genomförda 1868, 1923, 1968 (varvid omfattande murverksdokumentation gjordes) och 1993.

Älvestad var länge annexkyrka till Skeppsås, där de flesta av Älvestads kyrkoherdar ligger begravda.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Den äldre topografiska litteraturen (Broocman, Widegren och Ridderstad) redovisar endast för kyrkans omfattande utbyggnad och restaurering i mitten av 1700-talet. Broocman redovisar dock för en försvunnen runsten som troligen försvann i samband med restaureringen i mitten av 1700-talet. Texten ”Geter (Göter) och hans bröder.....Gud hjälpe hans själ” är känd genom avskrift.

Det kan dock antagas att kyrkogården sedan medeltiden vuxit fram runt den medeltida kyrkan.

Kyrkogården äger ett stort antal bevarade gravvårdar från 16–1700-tal, den äldsta från 1611. Intressant nog står en av dem sannolikt på ursprunglig plats, det så kallade Vittorpsmonumentet. I Sune Ljungstedts inventering fanns ytterligare en sten på ursprunglig plats i kv B. Denna redovisas dock som svårt skadad och har sedan tagits bort.

Sannolikt är norra delen av kyrkogården tillkommen relativt sent. Dock före eller samtidigt med att nuvarande kyrkogårdsmur anläggs eftersom denna innesluter hela den nuvarande kyrkogården och är enhetligt uppförd.

Ingen uppgift finns om tiden för kyrkogårdsmurens uppförande, men den ansluter till den gängse typ av mur som anlades på 1800-talet. Samtidigt har fyllnadsmaterial sannolikt påförts så att murens insida kommit att ligga i höjdliv med kyrkogården.

Kyrkogårdens utseende från tiden före 1939, då flygbilden nedan togs, är oklar då källor saknas. 1968 togs också en del bilder av kyrkogården i samband med restaureringen av kyrkan.



Flygbild över Älvestad 1939 ur Östergötlands läns museums arkiv. På grund av den kraftiga trädkransen döljs det mesta av kyrkogården. Synligt är framför allt kvarter C norr om kyrkan. Här verkar gravarna vara arrangerade i raka rader utan häcksystem mellan.

En arkeologisk förundersökning utförd av undertecknad 1993 innebar att ett VA-schakt drogs in under kyrkmuren från söder strax öster om murens SV hörn. Därefter följdes kyrkogårdens grusgång österut mot tornet, för att sedan runda detta och ansluta till den nybyggda toaletten i långhusets nordvästligaste del. På hela denna sträcka berördes endast grova fyllnadsmassor, ibland av blockstorlek, och inga spår av gravar syntes. Endast närmast tornet framkom en sådan, som dock kunde undvikas. Detta bör innebära att nuvarande kvartersindelning varit i bruk ända sedan utfyllnaden skett. Eventuella medeltida eller äldre gravar ligger i så fall kvar djupt under denna utfyllnad.

Möjligen har denna omfattande ombyggnad av kyrkogården skett under sent 1800-tal. Detta skulle i så fall korrespondera väl med det faktum att det finns en tydlig indelning till gårdsvis placering av gravvårdar från tiden kring sedelskiftet 18–1900, särskilt tydlig längst i öster och i sydväst. Dessa vårdar skulle då vara de första på plats efter omläggningen.

Nuvarande gravkarta är från 1971 och redovisar till största delen för kyrkogårdens aktuella utseende. En stor del av träden som karterats i trädkransen har dock tagits bort. 1993 tillkom också minneslunden i NV hörnet.

Mellan 1993 och 2003 har också södra ingången förändrats. Tidigare fanns en trappa direkt innanför grinden som ledde upp till kyrkogårdens höjdnivå. Denna är nu ersatt av en sluttande gång fram mot kyrkan och istället har trappstenen lagts i den kringgående gången mot öster respektive väster (se markering kartskissen över kyrkogårdens vegetation).

BESKRIVNING AV KYRKOGÅRDEN

Kyrkogården består av tre kvarter A–C. Kvarter A söder och väster om kyrkan, kvarter B söder och öster om kyrkan samt kvarter C norr om kyrkan.

Allmän karaktär

Älvestad är en öppen, ljus kyrkogård. Den är högt belägen med utsikt mot främst norr och öster men i viss mån även mot söder. Kyrkogården sluttar relativt svagt mot N men kraftigare mot Ö, särskilt efter koret och österut där sluttningen blir brantare. De rader som ligger utanför den kringgående grusgången och en högre oxbärshäck i sluttningen i öster ger nästan intryck av att ligga utanför kyrkogården.

De äldre kulturhistoriskt intressanta gravvårdarna står oftast runt kanterna. Här kan ett ursprungligt samband mellan gravarnas placering och byarna runt omkring fortfarande avläsas. De flesta av dessa gravvårdar är resta kring 1900–1930 över hemmansägare och har en utpräglad karaktär av tidigt 1900-tal (jugendstil). Detta gäller också gravarna längst i öster som nästan undantagslöst innehåller vårdar av denna sort. På det inre av kyrkogården dominerar de yngre breda gravvårdarna. Kv A och B är de gamla köpegravskvarteren medan Kv C innehållit den gamla allmänna linjen.

Ett stort antal 16–1700-talsvårdar står uppställda invid kyrkogårdsmuren.

Älvestad är en utpräglad landsortssocken, där alternativa sysselsättningar till jordbruket inskränkt sig till enstaka skomakare och bysmeder, vilket också kommer till uttryck vad gäller titlar på de gravstenar som finns.

Omgärdning

En 0,6-1,0 m hög kallmurad kyrkogårdsmur omgärdar alla sidor av kyrkogården.

Västra muren: Muren är byggd i 2-3 skift av ca 0,5 m stor natursten. De flesta stenar är obearbetade men enstaka har märken av borring och lättare tillformning. Enstaka kalksten ingår. Insidan av muren i höjdliv med kyrkogården.

Norra muren: Muren är byggd i 2-3 skift av ca 0,5 m stor natursten. De flesta stenar är obearbetade men enstaka har märken av borring och lättare tillformning. Enstaka kalksten ingår. Insidan av muren i höjdliv med kyrkogården.

Östra muren: Muren är byggd i 2-3 skift av ca 0,5 m stor natursten. De flesta stenar är obearbetade men enstaka har märken av borring och lättare tillformning. Enstaka kalksten ingår. Insidan av muren i höjdliv med kyrkogården. Ett parti mur ut mot landsvägen buktar kraftigt ut och hotar falla ur.

Södra muren: Muren är byggd i 2-3 skift av ca 0,5 m stor natursten. De flesta stenar är obearbetade men enstaka har märken av borring och lättare tillformning. Enstaka kalksten ingår. Insidan av muren i höjdliv med kyrkogården. Mot parkeringen i söder finns 10 järnöglor inslagna i muren (för att binda hästar).

På insidan av kyrkogårdsmuren finns en trädkrans. Ett stort antal träd som är markerade på kartan som ingående i trädkransen har nyligen tagits bort.

Ingångar

Öster: En biingång finns i öster med en enkel smidesjärnsgrind med samma ornament som huvudgrinden. Grindstolparna är av kalksten och skadade. Åtminstone den södra bör bytas ut. Bakom denna en trappa av kalkstensplattor i två flykter om 7 respektive 1 trappsteg.

Norr: I norr finns en (ca 3 m bred) öppning i häcken som leder ut till avfallshanteringsanläggningen och trädgårdsskjulet.

Söder: Huvudingången ligger i söder och har en dubbel smidesjärnsgrind mellan obeliskformade grindstolpar av gråsten. Ovansidan av grinden är ornerad med bågar i järn.

Vegetation

På insidan av kyrkogårdsmuren finns en trädkrans. Ett stort antal träd som är markerade på kartan som ingående i trädkransen har nyligen tagits bort.

På västra muren: en ask och en björk samt en lite dunge av 3 granar.

På norra muren: 4 björkar och 5 askar (varannan av varje), här finns också en nära 2,5 m hög tujahäck.

På östra muren: 1 ask,

På södra muren: fyra askar

Förutom trädkransen finns system av häckar inne i kvarteren. Dessa består oftast av oxbär, men också ölandstok ingår i vissa fall, se kvartersbeskrivningarna.

Trädkransen var enligt gravkartan från 1971 mer omfattande än den är idag. På denna är 9 lövträd markerade på västra muren, i norr 9 lövträd (varannan björk och lind), i öster 9 askar (varav 1 kvarstår) och i söder 6 askar varav 4 kvarstår.

Gångsystem

Samtliga gångar på kyrkogården består av naturgrus.

Huvudgångssystemet består av en bred naturgrusgång som leder från den södra huvudgrinden fram till huvudporten på södra långsidan av kyrkan.

En smalare grusgång löper utmed hela kyrkogårdens utsida. Denna går dock inte ut till de tre yttersta gravraderna i kvarter B. Här finns istället en bågformad gång av kalkstensplattor.

Ytterligare en huvudgrusgång finns norr om kyrkan, från sakristian och västerut hela kyrkogårdens längd. En kortare gång går också från tornet och rakt västerut. Flera gångar av delvis överväxta kalkplattor finns inne i kvarteren.

Gravvårdstyper

På kyrkogården finns ett stort antal 1600-tals gravvårdar uppställda (hela 11 stycken), dels i rader på kyrkogårdsmuren från mitten av västra delen av kyrkogården och längs hela södra kyrkogårdsmuren. En vård står i ursprungligt läge? i kvarter A (se Sune Ljungstedts inventering samt avskrivningar av texten i bilaga nedan). Flera av dessa stenar är anmärkningsvärt gamla (1611, 1619 och 1622). (Texter se bilaga.)

Ett ovanligt stort antal stenar från tiden kring år 1900 finns bevarade på ursprunglig plats, huvudsakligen längs kanterna i kvarter A och B. Ett fåtal bevarades stenramsgravar, alla överväxta med gräs finns. Ett par höga obeliskstenar finns både i kvarter A och B.

Bland de undanställda vårdarna på västra muren finns fyra äldre järnkors och ett träkors. Bland de undanställda vårdarna i NÖ hörnet ingår ett avbrutet livsträd och två kalkstensvårdar från 1800-talet.

Minneslund

Minneslunden invigdes 1997 och är anlagd i en utvidgning av kyrkogårdens NV hörn. En eliptisk smal grusgång omger en gräsmatta begränsad av små huggna gatstenar. En kvarnstensliknande kalksten med hål för blombuketter och en rund natursten med ordet "minneslund" inhugget finns på gräsmattan där det också står en björk (som ingår i trädkransen.)

En nyanlagd sträckning av tujahäcken bildar bakgrund.

Byggnader

-

Övrigt

10 av de bevarade 16- och 1700- talsvårdarna är uppställda som museistenar på västra och södra muren. N om dessa på västra muren är sedan de 4 järnkorsen uppställda. Därefter ligger en rad borttagna stenar i rad. Längst i NV ligger ett antal borttagna vårdar i en hög. Synbarligen finns en ordning att ju längre mot söder en borttagen vård står ju högre "museivärde" har den.

En runsten är känd från kyrkan men försvunnen sedan mitten av 1700-talet (Ö 41).

Kulturhistorisk bedömning

Mycket högt kulturhistoriskt värde finns i de många bevarade 1600-talsvårdarna och i det stora inslaget av jugendstenar från 1890-1930 tal. Högt värde i enstaka gravmonument. Högt kulturhistoriskt värde i den allmänna karaktären. Mycket högt och högt kulturhistoriskt värde finns också i enskilda gravvårdar.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter A Gravplats nr A 1 –194

Kvarteret omfattar gravplats nr A 1-194 och utgör den västra halvan av kyrkogården söder om kyrkan och två rader gravar på ömse sidor gången längst i väster.

Väster om kvarteret ligger tomtmark och bybebyggelse, norr om kvarteret åkermark. I öster möts Kv B och C. Söder om kvarteret ligger en parkeringsplats i breddningen av landsvägen och på andra sidan denna församlingshemmet.



Kvarter A.

Allmän karaktär

Ljus öppen karaktär. Kvarteret har en vid utsikt mot jordbruksbygden i norr. Bitvis är det glest mellan gravstenarna. Karaktären ges huvudsakligen av de många vårdarna från förra sekelskiftet och av de många bevarade 1600-talsvårdarna.

Omgärdning

I söder kyrkogårdsmur och två askar. I väster kyrkogårdsmur och en björk, en ask och tre små granar, dessutom en ca 0,5 m hög oxbärshäck. Kvarteret skiljs från kvarter B av huvudgrusgången i öster. Kvarteret skiljs från kvarter C av grusgången längs med kyrkan och dess förlängning i form av en plattgång norrut.

Ingångar

Huvudgrinden i söder (SÖ delen av kvarteret). Från huvudgrusgången löper en trappa upp till den kringgående grusgången. Trappan består av 1 flykt med 5 kalkstenstrappsteg. Trappträcket är av smidesjärn med samma ornering som huvudgrinden.

Vegetation

Huvudsakligen består häcksystemet av oxbärshäckar. Den längsta sammanhållna är ca 0,8 m hög. Den startar vid huvudgrusgången och går sedan i västlig riktning, den svänger sedan 90 grader i SV hörnet och går norrut till kyrkogårdens slut. Den avbryts på två ställen av grusgångar. Två korta sträckor oxbärshäck finns också på ömse sidor den korta grusgången mellan tornet och norra kyrkogårdsmuren, de är ca 0,5 m höga. Mellan gravstensraderna inne i kvarterets södra del finns låga ca 0,2-0,3 m höga spireabuskar och två rader med buxbom i samma höjd.

Gångsystem

Huvudgrusgången bildar kvarterets gräns i öster. Direkt innanför huvudgrinden finns en trappa med smidesjärnsräcke upp till en kringgående grusgång som följer kvarterets kant längs hela dess sträckning med en rad gravar utanför. Också kyrkan omges av en grusgång som går runt tornet och sedan rakt norrut till den norra mellangången. Därefter ersätts den av en gång av kalkplattor som delvis är överväxta. Den norra mellangången startar vid kyrkans sakristia och går sedan rakt västerut. Ytterligare en grusgång finns mellan tornet och kyrkogårdsmuren direkt väster om detta.

Gravårdstyper

Vittorpsmonumentet består av en sten över J E Magnusson från 1932 och stenen över Per Månsson från 1619 (på ursprunglig plats?). Utmed kanterna men delvis också inne i kvarteret står ett stort antal smala tidstypiska vårdar i jugendstil resta över hemmansägare kring 1890 – 1935.

Yngre bredare gravvårdar finns också mellan dessa, dock huvudsakligen inne i kvarteret. 3 stenramsgravar finns, samtliga har grusplanen överväxt med gräs. I NV delen av kvarteret står en hög obeliskformad sten. En steleformad sten och en större bautasten finns också. Gravstenarna täcker tiden 1619–2002. Tyngdpunkterna i resningstid ligger kring 1890-1932, kring 1950 och 1990-tal.

Byggnader

-

Övrigt

Under sommartid står en enklare parkbänk uppe på södra kyrkogårdsmuren.

Kulturhistorisk bedömning

Mycket högt kulturhistoriskt värde i 1600-talsstenarna och i stenarna i jugendstil från förra sekelskiftet. Mycket högt värde i enskilda monumentala stenar.

Kvarter B Gravplats nr B 1–175

Kvarteret omfattar gravplats nr B 1-175 och utgör den östra halvan av kyrkogården söder om kyrkan och 3 rader gravar öster om gången längst i öster.

Väster om kvarteret ansluter det till kvarter A och C. I norr och öster ligger åkermark. I söder om kvarteret ligger en parkeringsplats i breddningen av landsvägen. Dessutom ingår två rader gravar utanför huvudhäcken i sluttningen ned mot kyrkogårdsmuren i öster.



Kvarter B. Rader av gravar utanför den omgivande häcken.

Allmän karaktär

Ljus öppen karaktär. Kvarteret har en vid utsikt över jordbruksbygden i öster och norr. Bitvis är det glest mellan gravstenarna. Karaktären ges huvudsakligen av de många vårdarna från förra sekelskiftet och av de bevarade 1600-talsvårdarna. De två yttersta raderna gravar i öster ger närmast intryck av att ligga utanför kyrkogården.

Omgårdning

Kyrkogårdsmur och trädkrans bestående av två askar i söder och en i öster (se allmän beskrivning). Gränsen mot kvarter A utgörs av huvudgrusgången i väster. Gränsen mot kvarter C ligger i den kringgående huvudgrusgången.

Ingångar

Huvudgrinden i söder (SV delen av kvarteret). Från huvudgrusgången löper en trappa upp till den kringgående grusgången. Trappan består av 1 flykt med 5 kalkstenstrappsteg. Trappräcket är av smidesjärn med samma ornering som huvudgrinden.

Vegetation

I SÖ hörnet av kvarteret växer en stor lönn som ingår i trädkransen. Inne i kvarteret löper 3 rader med oxbärshäck i nordsydlig riktning. De är ca 0,7 m höga. Den östligaste av oxbärshäckarna skiljer huvuddelen av kvarteret från två rader gravar i slutningen längst i öster. Mitt för sakristian finns en öppning i häcken som leder till den yttre östra delen av gravkvarteret och biingången i öster. Mellan gravstenarna här löper en låg (ca 0,2–0,3 m hög) rosenspirea.

Gångsystem

Huvudgrusgången bildar kvarterets gräns i väster. Direkt innanför huvudgrinden finns en trappa med smidesjärnsräcke upp till en kringgående grusgång som följer kvarterets kant längs hela dess sträckning med en rad gravar utanför. Denna utgör också gräns mot kvarter C i den norra delen av kvarteret. Också kyrkan omges av en grusgång.

I den yttersta delen i öster finns en bågformad gång av kalkstensplattor utanför den yttersta gravraden.

Gravvårdstyper

3 äldre 1600- och 1700-talsvårdar står på kyrkmuren längst i söder. Inne i kvarteret finns en blandning av äldre och yngre gravstenar från tiden 1836–2001. Ett järnkors rest 1994 och en mycket bred låg gravsten som ursprungligen tillhört en stenramsgrav finns här. I raderna längst i öster finns ett stort antal smala jugendstenar, en hög smal obelisk och ett vitt marmorkors. I backen längst i öster står huvudsakligen jugendstenar från 1890–1930. De flesta resta över hemmansägare med hemman i Tegneby (närmaste by rakt i öster) men även Hackeryd i Västerlösa socken (på andra sidan ån från Tegneby).

Detta utgör en tydlig indikation på att en äldre hemmansindelning av kyrkogården faktiskt i viss mån fortfarande kan sägas leva kvar.

Byggnader

-

Övrigt

Under sommartid står en enklare parkbänk uppe på södra kyrkogårdsmuren.

Kulturhistorisk bedömning

Mycket högt kulturhistoriskt värde i 1600-talsstenarna och i stenarna i jugendstil från förra sekelskiftet. Mycket högt värde i enskilda monumentala stenar. Mycket högt värde i det tydliga sambandet mellan gård och begravningsplats som ännu kan sägas existera här. Mycket högt värde i enskilda monumentala stenar.

Kvarter C Gravplats nr C 1–130

Kvarteret omfattar gravplats nr C 1-130 och utgör den norra inre delen av kyrkogården.

Väster om kvarteret ansluter det till kvarter A. I norr ligger öppen åkermark. I öster ansluter det till kvarter B och i söder direkt till kyrkan.



Kvarter C, nordvästra delen

Allmän karaktär

Ljus öppen karaktär. Kvarteret har en vid utsikt över jordbruksbygden i öster och norr. Bitvis är det glest mellan gravstenarna. Karaktären ges huvudsakligen av de många sentida vårdarna.

Kvarteret har uppenbarligen lägre status än kvarter A och B. Det utgör platsen för den borttagna allmänna linjen, fortfarande tydligt synlig på flygfotot från 1939, se sidan 5.

Omgärdning

Gravplats 1-13 och 163-176 ligger i direkt anslutning till kyrkans norra långhusvägg utan mellanliggande gångar. I norr kyrkogårdsmuren och innanför denna en trädkrans av 5 askar och 4 björkar (vartannat träd av varje sort). Innanför denna en ca 2 m hög tujahäck. I öster utgör den kringgående grusgången gräns mot kvarter B och i väster utgör den genom en plattgång förlängd grusgången från tornet mot norra muren gräns mot kvarter A.

Ingångar

–

Vegetation

Förutom i omgärningen finns ett system av tre östvästligt löpande häckar. Närmast kyrkan en 0,9 m hög idegran och därefter 3 st 0,6 –0,8 m höga oxbärshäckar. Ytterligare en kortare sträckning oxbärshäck i N-S riktning finns längst i öster.

Gångsystem

Längs hela norra delen av kvarteret löper den kringgående grusgången och lämnar 1 rad gravar utanför. Från sakristians norra mur och rakt västerut genom hela kvarteret löper den norra mittgrusgången. Från tornet och rakt norrut ned till norra mittgrusgången löper en grusgång som därefter har en fortsättning genom hela kvarteret i en gång av kalkplattor. Denna bildar gräns mot kvarter A. Samtliga grusgångar av naturgrus.

Gravvårdstyper

Huvudsakligen sena låga breda gravvårdar. 1 bevarad linjegrav? (Anna Svensson 1939). Två gravar med borttagen stenram. Ett fåtal gravvårdar från 1940-talet. I övrigt 1960-tal fram till 2003.

Byggnader

Utanför tujahäcken i norr en trädgårdsavfallsanläggning och ett trädgårdsskjul. Detta har locklistpanel i brunbets och ett tak lagt av enkupiga tegelpannor.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Högt kulturhistoriskt värde i enskilda gravvårdar.

Källor:

- Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.
Faksimilutgåva 1993.
- Brate E. Östergötlands runinskrifter. Stockholm 1911.
- Hörfors O. Rapport, Älvestads kyrka, Älvestads sn, Fornåsa pastorat, Motala kommun, Östergötland. Arkeologisk förundersökning maj och september 1993.
- Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
- Kyrkoberivning för Älvestads kyrka. Utgiven av Linköpings stiftsråds Kyrkoberivningsnämnd. 1956.
- Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
- Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
- Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.
- Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
- Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
- Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter: Kyrkvaktmästare Anna Egbert

www.lantmateriet.se.

<http://www.kulturarvostergotland.se/> Östgötabild

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR AV KULTURHISTORISKT INTRESSE

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som av olika anledningar bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 ska föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande så som material, konstnärligt utförande eller till en person med person- eller lokalhistoriskt intresse. I inventeringen ingår i de flesta fall enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det trävårdar, smidda järnkors eller gravvårdar i kalksten från 1600-talet som är inställda i kyrkan, gravkapellet eller klockstapeln. Dessa har naturligtvis oftast ett mycket stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

